

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

חינוך מיני במערכת החינוך

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

כתיבה: אתי וייסבלאי

אישור: שרון סופר, ראש צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

כ"ב באדר תש"ע

8 במרס 2010

לקראת דיון בוועדה לזכויות הילד של הכנסת בנושא "חינוך מיני בבתי-ספר" יוצג להלן מידע על התנהגות מינית של בני נוער בישראל ועל החינוך המיני של תלמידים בבתי-ספר בישראל. במסמך נעסוק בחינוך למיניות ולזוגיות, ולא בחינוך שמטרתו מניעת פגיעה מינית. לא יובאו בו נתונים על פגיעות מיניות בילדים ובבני נוער, ואלה מופיעים במסמכים אחרים של מרכז המחקר והמידע: "פגיעה מינית של קטינים בקטינים – נתונים ודרכי טיפול" ו"דיון בוועדה לזכויות הילד בנושא 'המאבק בפדופיליה' ב-6 בינואר 2010".¹

תמצית

- ההתפתחות המינית של אדם היא תהליך ארוך המתחיל בינקות ונמשך בכל שלבי ההתבגרות. החינוך המיני כמושג כללי נועד להשפיע על תהליך זה ולסייע לפרט לרכוש את ההרגלים, העמדות, הערכים וההתנהגויות המיניות המקובלים בחברתו ובתקופתו. לחינוך המיני יש חשיבות מיוחדת בתקופתנו, המתאפיינת בשינויים מרחיקי לכת במבנה המשפחה המסורתית, בזהות המינית המקובלת ובתפקידי המגדר ובחשיפה מוגברת למידע ולתכנים באמצעי התקשורת.
- במחקרים בנושא התנהגות מינית של בני נוער נמצא כי התנסות מינית היא נורמטיבית בקרב בני נוער, אך שיעור בני הנוער המקיימים יחסי מין בישראל נמוך ביחס למדינות מערביות אחרות. אף שבנות נוטות להתחיל לקיים יחסי מין בגיל מאוחר יותר, הפערים בין בנים לבנות בנושא זה הולכים ומצטמצמים, ועד כיתה י"ב כ-45% מן הבנים ו-30% מן הבנות קיימו יחסי מין. בני הנוער המקיימים יחסי מין נוטים להתנהגות מינית מסתכנת; כ-40% מהם קיימו יחסי מין עם שלושה בני זוג או יותר, וכ-65% קיימו יחסים עם בן זוג מזדמן. שיעור השימוש בקונדום בקרב בני נוער הולך ויורד בשנים האחרונות. בכל שנה כ-1,100 נערות עושות הפלות באישור משרד הבריאות. אף שמחקרים מלמדים שכ-35% מבני הנוער הפעילים מינית קיימו יחסי מין לראשונה לפני גיל 15, לא נערכו מחקרים על מיניות בגיל צעיר, במגזר הערבי ובמגזר הדתי.
- משרד החינוך הוא הגורם העיקרי המופקד על חינוך מיני בבתי-ספר, באמצעות היחידה לחינוך למיניות, זוגיות וחיי משפחה בשירות הפסיכולוגי ייעוצי, שמועסקות בה שמונה מדריכות שמכשירות יועצות ופסיכולוגים חינוכיים לעיסוק בחינוך מיני. לנושא מיועדות כ-70 שעות במסגרת התוכנית "כישורי חיים" בבתי-ספר יסודיים ובחטיבות הביניים. בחינוך העל-יסודי אין תוכנית חובה לחינוך מיני. יישום התוכנית "כישורי חיים" בבתי-ספר הוא חלקי, וגם בבתי-ספר שבהם היא פועלת לא תמיד נכללים בה שיעורי חינוך מיני. ליחידה לחינוך למיניות אין סמכויות פיקוח, והיא איננה מנהלת מעקב אחר מידת ההטמעה והיישום של התוכניות שנכתבות במסגרתה. לפי מחקרים, מרבית התלמידים לא קיבלו חינוך מיני כלל או למדו חינוך מיני שעות מעטות בלבד. נטען כי החינוך המיני במסגרת בבתי-ספר ניתן כתגובה מקרית לאירוע נקודתי, מתייחס למיניות בני הנוער כמאיימת ואיננו מאפשר דיון משמעותי בנושאים המטרידים בני-נוער.

¹ כתיבה: אתי וייסבלאי, 9 במרס 2008 ו-5 בינואר 2010, בקישור: <http://www.knesset.gov.il/mmm/.data/pdf/m02005.pdf>

1. מבוא²

מיניות היא מרכיב חיוני בהתפתחותם הבריאה של ילדים ובני נוער. עמדותיו של אדם בנושא מיניות והתנהגותו המינית מתגבשים בתהליך ארוך, המתחיל בינקות ונמשך בילדותו ובהתבגרותו. למידה זו מושפעת מהמנהגים, מהנורמות ומהחוקים המקובלים בחברה שבה הוא חי, ואלה שונים בכל חברה וחברה ובכל תקופה ותקופה. הגדרה מצומצמת של חינוך מיני היא הקניית מידע אמין ומקיף בנושא מיניות והתפתחות מינית ומתן מענה לבעיות ושאלות קונקרטיים של בני הנוער. ואולם, אפשר לראות בחינוך המיני חלק משמעותי בתהליך החברות של ילדים ובני הנוער. בתהליך החינוך המיני של המתבגר – במשפחה, בבית-הספר ובקרב בני גילו – הוא רוכש התנהגויות, הרגלים, מידות ועמדות בכל הקשור למין ולמיניות, מגבש את זהותו המינית ומפנים את הערכים המקובלים בחברה בעניין זה.

החברה של ימינו היא חברה משתנה ודינמית במובנים רבים, ומתרחשים בה שינויים מרחיקי לכת במבנה המשפחה המסורתית, בזהות המינית המקובלת ובתפקידי המגדר. ילדים ובני נוער חווים כיום התפתחות גופנית ורגשית מואצת, הקשורה בין השאר לחשיפה מוגברת לתכנים ולמידע על מיניות באמצעים שונים, שהשליטה של מבוגרים על חלק גדול מהם מוגבלת. על אף תפקידם החיוני של ההורים בכל הקשור להתפתחות המינית של הילד והמתבגר, הם מתקשים לשוחח על מיניות באופן פתוח וברור עם ילדיהם, ומעדיפים בדרך כלל שהמשימה תוטל על גורם מקצועי.

על רקע זה יש חשיבות רבה לחינוך המיני הניתן לילדים ולבני נוער במערכת החינוך. חינוך מיני הוא נושא מעורר מחלוקת מטבעו. אין הסכמה בין גורמים בציבור בכל הנוגע לצורך בחינוך מיני בכלל ובבתי-ספר בפרט. גם כאשר הנושא נכלל בתוכנית הלימודים יש מחלוקות בדבר הגילים שיש לכוון אליהם, תכניו, אופיו ומטרותיו. כמו כן, מיניות היא לעתים קרובות נושא שיש קושי לדבר עליו בפתיחות בכיתה. קשיים אלו משפיעים הן על קביעת מדיניות בתחום והן על יישומה, כפי שנראה להן.

2. רקע – התנהגות מינית של בני נוער בישראל

המחקר בישראל בכל הנוגע להתנהגות מינית של בני נוער מתמקד בבני נוער בתיכון, אף שממצאי המחקר מצביעים על כך שהתנסות מינית של בני נוער מתחילה לעתים קרובות מוקדם יותר. חסר במחקר על גילים צעירים, וכן בקרב קבוצות דוגמת המגזר הערבי והמגזר הדתי, מקשה לקבוע מדיניות ולהכין תוכניות חינוכיות המבוססות על עובדות.

לפי נתוני משרד הבריאות, בשנת 2007 ביצעו 1,109 נערות עד גיל 18 הפסקת הריון לפי חוק. נערות היו 5.8% ממי שביצעו הפסקות הריון בשנה זו. שיעור הפסקות ההריון ל-1,000 לידות חי של צעירות בישראל נמוך לעומת מרבית מדינות אירופה.³

מדינת ישראל משתתפת מאז שנת 1994 בסקר של ארגון הבריאות העולמי בנושא התנהגות בריאות של בני נוער. נושא ההתנהגות המינית נבדק בקרב תלמידי כיתה י' במגזר הממלכתי היהודי בלבד (אף שבנושאים אחרים כלולים גם תלמידים בכיתות ה' וחי' ותלמידים במגזר הלא-יהודי). לפי ממצאי הסקר, 23% מן הבנים ו-8% מן הבנות קיימו יחסי מין בגיל 15. ישראל עומדת במקום הלפני אחרון בקרב כ-45

² משרד החינוך, כישורי חיים – כישורים, נושאים התפתחותיים ומניעתיים, ירושלים תשנ"ו.

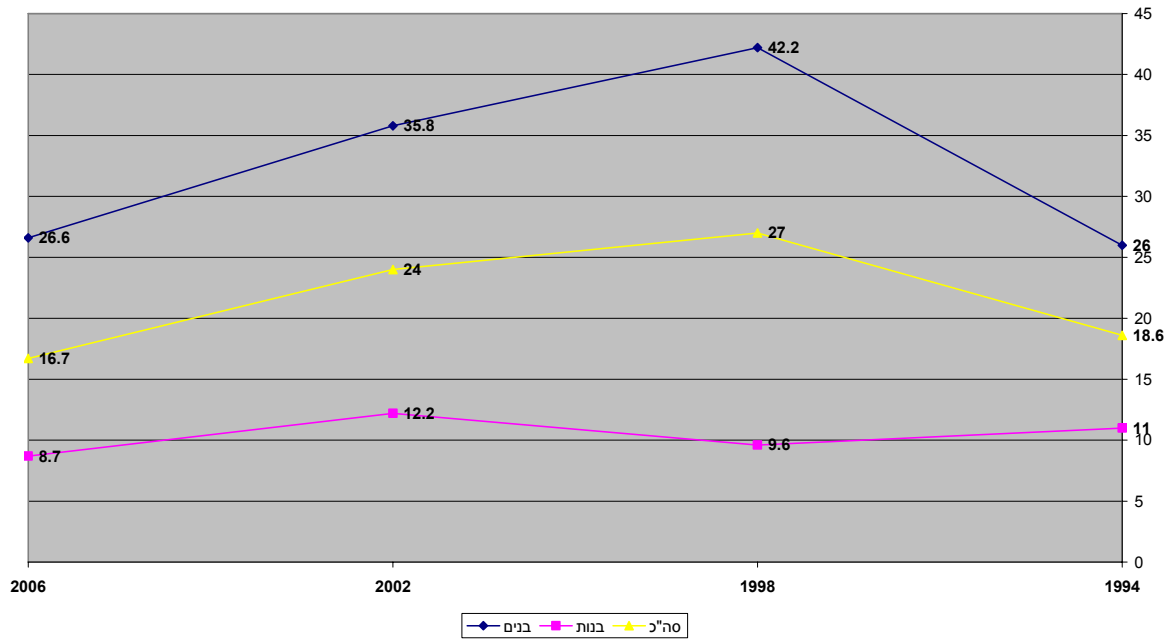
³ משרד הבריאות, "הפסקות הריון על-פי החוק – 1990-2008", דצמבר 2008, באתר משרד הבריאות: <http://www.health.gov.il/Download/pages/abortion2008.pdf>

מדינות מערביות שהשתתפו בסקר. מהנחקרים שקיימו יחסי מין, 63% מן הבנות ו-81% מן הבנים ציינו שהשתמשו בקונדום, ו-17% מן הבנות ו-15% מן הבנים ציינו שהשתמשו בגלולה למניעת היריון.⁴

בבדיקת הממצאים לאורך זמן עולה כי שיעור בני הנוער שקיימו יחסי מין בכיתה י' ירד בין 1998 ל-2006 בכ-10%. ירידה גדולה במיוחד נמצאה בקרב הבנים, ואילו בקרב הבנות הירידה קטנה יותר.⁵

שיעור תלמידי כיתה י' שקיימו יחסי מין (2006-1994)

בני נוער פעילים מינית נשאלו מתי קיימו יחסי מין לראשונה. ממצאי בדיקה זו מצביעים על עלייה ניכרת בשיעור הבנות שהחלו לקיים יחסי מין בגיל 13 או בגיל צעיר יותר. כמו כן, נמצאה ירידה של כ-20% בשיעור בני הנוער הפעילים מינית שהשתמשו בקונדום בפעם האחרונה שקיימו יחסי מין, כמפורט להלן:

	2006	2002	1998	1994
בנים	71.4%	82.1%	83.6%	88.6%
בנות	59.3%	61.2%	74.2%	72.9%

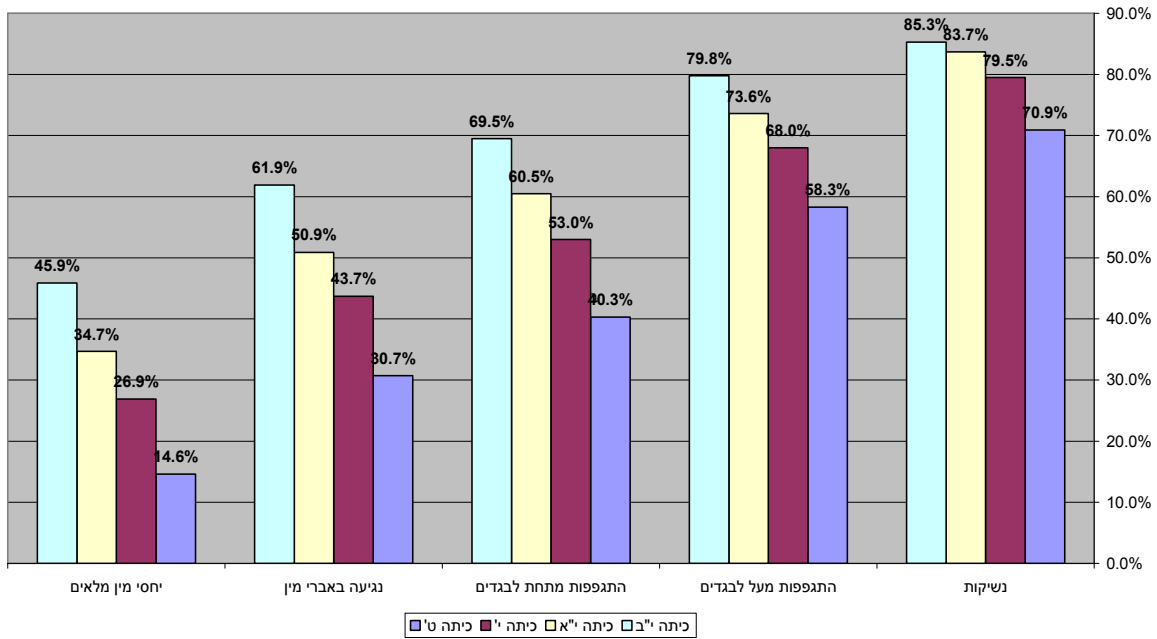
בשנת 2002 נערך סקר מקיף על התנהגויות מיניות בקרב בני נוער בחינוך הממלכתי. במחקר נבדק טווח רחב של התנהגויות מיניות של תלמידים לפי סולם הכולל נשיקות, התגפפות מעל הבגדים, התגפפות מתחת לבגדים, נגיעה באברי המין ויחסי מין. ממצאי המחקר מעידים כי התנהגות מינית, ובכלל זה יחסי מין מלאים, היא נורמטיבית עבור תלמידים בגיל התיכון, והפערים בין המינים בכל הנוגע להתנסויות מיניות מצטמצמים ככל שעולה גיל הנבדקים. פירוט הממצאים בתרשים שלהלן:

⁴ World Health Organization, "Health Behaviour in School-Aged Children – A World Health Organization Cross National Study", at: <http://www.euro.who.int/Document/E91416.pdf>.

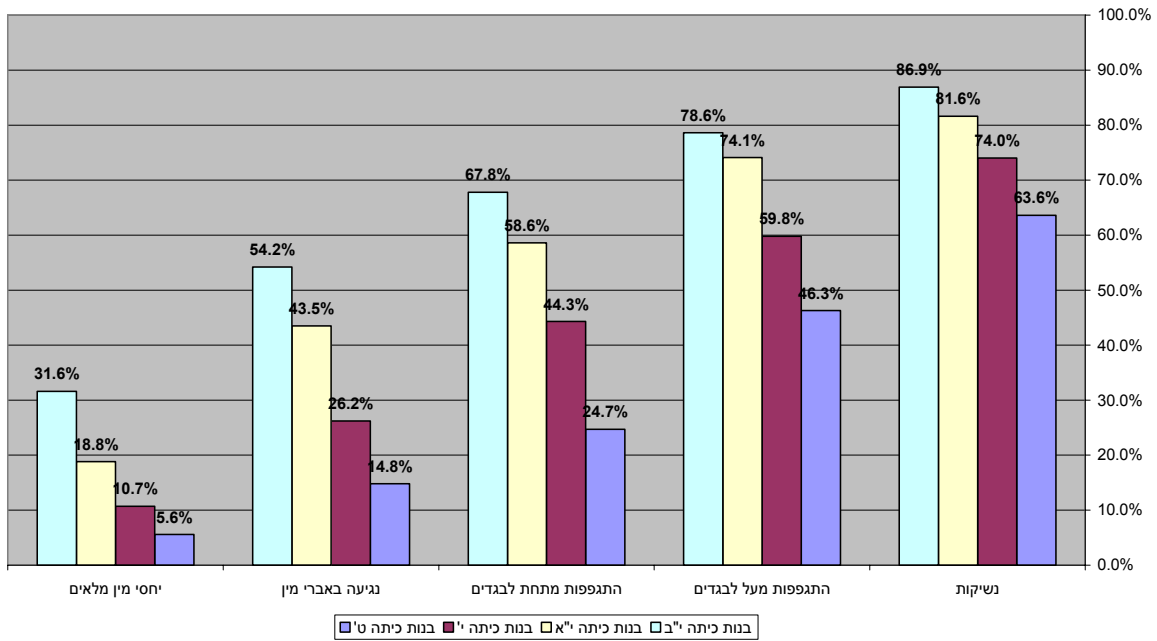
⁵ ד"ר יוסי הראל-פיש, "התנהגויות מין בקרב תלמידי כיתות י' בישראל: ממצאים המחקר הבינלאומי", אוניברסיטת בר-אילן, הפקולטה למדעי החברה, תוכנית המחקר הבין-לאומי על רווחתם ובריאותם של בני הנוער.

התנהגויות מיניות בגיל התיכון - בנים

התנהגויות מיניות בגיל התיכון - בנות

בכיתה ט' כ-15% מן הבנים ו-6% מן הבנות קיימו יחסי מין, כ-31% מן הבנים ו-15% מן הבנות התנסו בפעילות מינית שכללה מגע באברי המין, כ-40% מן הבנים ו-25% מן הבנות התנסו בהתגפפות מתחת לבגדים ורוב הבנים והבנות התגפפו מעל הבגדים והתנשקו. בכיתה י"ב, כ-46% מן הבנים ו-32% מן הבנות קיימו יחסי מין מלאים, כ-62% מן הבנים ו-55% מן הבנות התנסו בפעילות מינית שכללה מגע באברי המין, וכמעט כולם התנסו בהתגפפות מעל ומתחת לבגדים ובנשיקות. מהגורמים שנמצא שהם מעודדים קיום יחסי מין בגיל צעיר: תפיסה שמרבית בני גילם מקיימים יחסי מין, חוסר הצלחה

בלימודים וחיים ללא שני ההורים (במשפחה חד-הורית או מחוץ לבית). כמו כן נמצא כי נערות עולות נוטות לקיים יחסי מין בגיל צעיר יותר ממי שאינן עולות.

השוואה בין ממצאי מחקר זה למחקר דומה שנערך בראשית שנות ה-70 מלמדת על עלייה בשיעור בני הנוער שהתנסו ביחסי מין ובסוגים נוספים של התנסויות מיניות. עלייה זו גדולה במיוחד בקרב בנות.⁶

		בנים		בנות	
		1974	2002	1974	2002
התגפפות מתחת לבגדים		64%	70%	46%	68%
נגיעה באברי המין		47%	62%	28%	54%
יחסי מין		43%	56%	14%	32%

במחקר שנערך בשנת 2003 בקרב כ-1,000 בני נוער בכיתה י"א מאזור הצפון נמצא כי 33.3% מבני הנוער בגיל זה קיימו יחסי מין והם פעילים מינית – 47.7% מן הבנים ו-19.2% מן הבנות. במחקר נבדקה התנהגות מינית הכרוכה בסיכון בקרב בני נוער ונמצא כי שיעור גבוה מבני הנוער הפעילים מינית מסתכנים בהתנהגותם המינית: מתחילים לקיים יחסי מין בגיל צעיר, מקיימים יחסי מין עם מספר גדול של בני זוג, מקיימים יחסי מין מזדמנים ולא תמיד משתמשים באמצעי מניעה.⁷

גיל קיום יחסי מין לראשונה		מספר בני זוג		יחסים עם בני זוג מזדמנים	
גיל 12 או לפני כן	6.1%	בן זוג אחד	38.5%	לא קיימו יחסים עם בני זוג מזדמנים	35.6%
גיל 13 עד 15	40.2%	שני בני זוג	19.2%	בן זוג מזדמן אחד	25.4%
גיל 16	41.1%	שלושה עד חמישה בני זוג	24.5%	שניים עד חמישה בני זוג מזדמנים	28.9%
גיל 17	11.4%	שישה בני זוג או יותר	14.9%	חמישה בני זוג מזדמנים או יותר	8.2%

3. חינוך מיני בבתי-הספר

החינוך המיני בבתי-ספר מופקד בידי **משרד החינוך** באמצעות היחידה לחינוך למיניות, זוגיות וחיי משפחה בשירות הפסיכולוגי הייעוצי. יחידה זו ממונה על קביעת מדיניות, על הכנת תוכניות לימודים בתחום ועל הטמעתן. גם **משרד הבריאות** מעורב בנושא, באמצעות היחידה לקידום בריאות והאגודה לבריאות הציבור, שמוסרים לתלמידים מידע בנושא התפתחות ומיניות.

במחקר שנערך בשנת 2002 נבדקו אילו נושאים חשובים לתלמידי תיכון שייכללו בשיעורי החינוך המיני. נמצא כי בנים ובנות מעוניינים במידע בנושאים דומים, אם כי סדר החשיבות שלהם שונה. מהנושאים שבנים דירגו כחשובים ביותר (בסדר יורד): יחסי מין בגיל ההתבגרות, מניעת הריון, מחלות מין, תקשורת ויחסים בין המינים, התפתחות פיזיולוגית בגיל ההתבגרות והתפתחות רגשית וחברתית בגיל

⁶ Ronny A. Shtarkshall et al., "Sexual Milestones and Factors Associated with Coitus Initiation Among Israeli High School Students", *Arch Sex Behav* (2009) 38: 591-604.

⁷ קרן מייקל, "תרומת משאבי הפרט האישיים והבין-אישיים הכלליים והספציפיים לסיטואציה המינית, להתנהגות מינית מסתכנת בקרב בני נוער", חיבור לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטת חיפה, הפקולטה ללימודי רווחה ובריאות, בית-הספר לעבודה סוציאלית, מרס 2006.

ההתבגרות. מהנושאים שבנות דירגו כחשובים ביותר (בסדר יורד): מניעת היריון, מחלות מין, פגיעה ואלימות מינית, יחסי מין בגיל ההתבגרות, התפתחות רגשית וחברתית בגיל ההתבגרות ותקשורת ויחסים בין המינים.⁸

במחקר שערכה ד"ר נלי שטיין מאוניברסיטת בר-אילן נמצא כי מערכת החינוך רואה במיניות של בני הנוער גורם בעל פוטנציאל סיכון ומתנהלת בהתאם. היא איננה מאפשרת מרחב מוגן לדיון בנושא יחסים רומנטיים, רגשות וזוגיות. לכן, לבית-הספר יש השפעה מועטה על התפתחות הכישורים הבין-אישיים במערכת יחסים זוגית של בני-הנוער.⁹

3.1. משרד החינוך¹⁰

היחידה לחינוך למיניות, זוגיות וחיי משפחה במשרד החינוך מופקדת מאז שנות ה-70 על קביעת מדיניות, על בניית תוכניות לחינוך מיני בבתי-ספר ועל הכשרת יועצים ופסיכולוגים חינוכיים בתחום המיניות. היחידה פועלת כיום בתוך השירות הפסיכולוגי ייעוצי של משרד החינוך, ומועסקים בה שמונה מדריכים במשרה חלקית. כל אחד מהמדריכים מייחד לנושא יום וחצי בשבוע במוצ"ע, ובסך הכול עומדים לרשות היחידה 12 ימי הדרכה שבועיים.¹¹ ליחידה אין סמכויות פיקוח ואכיפה.

חינוך מיני בחינוך הממלכתי

בבתי-הספר בחינוך הממלכתי ניתן חינוך מיני בתוכנית "כישורי חיים", שכלולים בה נושאים דוגמת התמודדות עם אלימות, אלכוהול, לחץ חברתי, סמים והימורים. לפי חוזר מנכ"ל משרד החינוך משנת 2008 התוכנית היא תוכנית חובה בבתי-ספר יסודיים ובחטיבות הביניים. בתי-ספר יסודיים מייחדים לתוכנית שעה שבועית, ובחטיבות הביניים נלמד הנושא בשעת החינוך הקבועה במערכת לצד נושאים נוספים.¹²

התוכנית היא תוכנית התפתחותית, הפועלת מכיתה א', ומותאמת לשלב ההתפתחותי של התלמידים ולמצבי החיים האופייניים לכל גיל. מושם בה דגש על בירור עמדות אישיות בנושאים הקשורים במיניות, על ביטוי רגשי בנוגע לתכנים הנלמדים ועל חיבור לחוויות ולהתנסויות אישיות רלוונטיות לגיל ולנושא שבו עוסקים.

בסך הכול מוקצות לתוכניות חינוך מיני במערכת החינוך הממלכתית כולה כ-100 שעות. לדברי מנהלת היחידה לחינוך למיניות, זוגיות וחיי משפחה במשרד החינוך, הגב' טלי טרגר, שיעורי החינוך המיני משולבים בתוכנית "כישורי חיים", ונוגעים בנושא גם במסגרת העיסוק בנושאים אחרים, דוגמת גלישה בטוחה באינטרנט, התנהגות במסיבה ואלכוהול. כמו כן יש שיעורים נפרדים בנושא אלימות ופגיעה

⁸ Ronny A. Shtarkshall et al., "Survey on Sexual Knowledge, Attitudes and Practices in the General Education System in Israel", January 2003.

⁹ נלי שטיין, "התמקמות זהותיות – כעס ובושה כמבארים תפיסות של התנהגויות מיניות וזוגיות של נערות ונערים בגיל ההתבגרות המאוחרת", חיבור לשם קבלת תואר דוקטור, המחלקה לסוציולוגיה, אוניברסיטת בר-אילן.

¹⁰ טלי טרגר, מנהלת היחידה לחינוך למיניות, זוגיות וחיי משפחה, משרד החינוך, מכתב, 7 במרס 2010; שיחת טלפון, 8 במרס 2010.

¹¹ לשם הבהרה, לו היו מועסקים ביחידה שמונה מדריכים במשרה מלאה (חמישה ימים בשבוע) היה מספר ימי ההדרכה השבועיים שעומד לרשות היחידה 40.

¹² חוזר מנכ"ל משרד החינוך, חוזר מנכ"ל תשס"ט/1, א' באלול התשס"ח, 1 בספטמבר 2008.

מינית. לפיכך, יש קושי לקבוע במדויק את מספר השעות המיועדות לתחום זה, והוא עשוי להיות גדול יותר. להלן פירוט התוכנית לפי שלבי חינוך:

חינוך יסודי – כ-40 שעות שבהן התלמידים לומדים על "הגוף שלי וגבולותיו", על חברות בין בנים לבנות, על סטריאוטיפים ועל מגדר. רוב התוכנית מיועדת לכיתה ו' – כ-30 שעות – והנושאים הנלמדים בהן הם התפתחות פיזית והורמונלית בגיל ההתבגרות, מחזור חודשי וקרי לילה, חברות, קבלה עצמית ועוד.

חטיבות ביניים – כ-30 שעות בכיתות ח' וט' על אמצעי מניעה, על איידס ומחלות מין ועל זהות מינית.

חינוך על-יסודי – כ-32 שעות, ובהן 20 בסדנה בת 10 מפגשים בנושא זוגיות ללא אלימות ו-12 בנושא זהות מינית. תוכנית "כישורי חיים" אינה מיועדת לבתי-ספר תיכוניים ולימודי חינוך מיני בתיכון אינם חובה.

שיעורי החינוך המיני ניתנים על-ידי המחנכים, בהדרכת היועצים החינוכיים, המסייעים למורים לבנות שיעורים בנושא ומוסרים להם מידע עדכני. בשל האי-נוחות של חלק מן המחנכים לעסוק בנושא, לעתים נותנת את השיעור היועצת עצמה. היחידה מכשירה את היועצים לעסוק בתחום בהשתלמויות ובימי עיון. לעתים, ובעיקר בחטיבות העליונות, ניתנים שיעורי החינוך המיני בקבוצות נפרדות לפי מגדר. חלוקה זו נתונה לשיקול דעתו של בית-הספר.

ראוי לציין כי יש מחסור מתמשך ביועצים חינוכיים בבתי-ספר. שיעור הכיסוי של יועצים חינוכיים בחטיבה העליונה הוא 99%, אך בחטיבות הביניים שיעור הכיסוי הוא 80%, ובחינוך היסודי הוא 50%.¹³ אם בבית-הספר אין יועצת חינוכית, העברת התוכנית לחינוך מיני תלויה בצוות ההוראה בבית-הספר, והוא פועל לפי מערכי השיעור של התוכנית "כישורי חיים".

התוכנית מופעלת בהתאמות ובשינויים גם במגזר הערבי. אחת המדריכות של היחידה עובדת עם מגזר זה ומייחדת לכך יום הדרכה. כמו כן יש תוכנית נפרדת לחינוך המיוחד.

נוסף על תכנים המועברים במסגרת תוכנית "כישורי חיים", בתי-הספר יכולים לעמוד בקשר ישיר עם גופים פרטיים העוסקים בנושא זה כדי שיעבירו פעילויות לתלמידים באמצעות תקציבים עצמאיים של בתי-הספר, שלא דרך השירות הפסיכולוגי-ייעוצי. בתוכניות אלו משמשים פעמים רבות אמצעי הוראה מגוונים דוגמת סדנאות ופסיכודרמה. אף על פי שמשרד החינוך רואה בחיוב כל פעילות בנושא זה, פעילויות של גופים פרטיים אינן אמורות להחליף את התוכנית המובנית שגיבש המשרד. בכמה מקרים שיתפה היחידה פעולה עם גופים פרטיים בבניית פעילויות ותוכניות חינוכיות.

יישום התוכנית

אף שהתוכנית "כישורי חיים" היא תוכנית חובה, לפי בדיקה שערך משרד החינוך, מיישמים אותה 60%-70% מבתי-הספר הממלכתיים בלבד. לדברי הגב' טלי טרגר, גם כאשר התוכנית מיושמת, לא תמיד נכללים בה השיעורים הממוקדים בחינוך מיני. לעתים מופעל לחץ מצד הורים או גורמים אחרים שלא לעסוק בנושאים כגון זהות מינית. 10%-20% מבתי-הספר התיכוניים מקיימים את התוכנית של משרד

¹³ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, מחסור ביועצים ובפסיכולוגים חינוכיים במערכת החינוך, כתיבה: מריה רבינוביץ', 3 בפברואר 2010, בקישור: <http://www.knesset.gov.il/MMM/data/docs/m02304.doc>.

החינוך המיועדת לחינוך העל-יסודי במלואה. רוב בתי-הספר האחרים מקיימים פעילויות כלשהן בנושא חינוך מיני, לעתים קרובות בתגובה על אירוע נקודתי. היחידה איננה גורם מפקח, והיא איננה מנהלת מעקב עצמאי אחרי היקף שיעורי החינוך המיני בכל בית-ספר, סוג השיעורים ותוכניהם.

במחקר שערך ד"ר רוני שטרקשל מן המחלקה לבריאות הציבור של האוניברסיטה העברית בשנת 2002 בקרב תלמידי תיכון בחינוך הממלכתי, נמצא כי כרבע מן התלמידים דיווחו שלא נחשפו כלל לחינוך מיני בשלוש השנים שלפני עריכת הסקר; כרבע דיווחו שלמדו חינוך מיני שעה או שעתיים לכל היותר; כמחצית התלמידים דיווחו שלמדו חינוך מיני שלוש שעות או יותר, וכמחצית מאלה למדו לפי תוכנית מובנית וסדירה של עשר שעות או יותר. לדברי ד"ר שטרקטשל, בתי-ספר רבים עוסקים בנושא בתגובה מקרית על תופעות חריגה, ולא באופן יזום, מוסדר ומקיף.¹⁴

החינוך הדתי והחינוך החרדי¹⁵

התוכנית "כישורי חיים" מותאמת גם למגזר הממלכתי-דתי. בעבור כיתות ז' עד י"ב פותחה במינהל החינוך הדתי תוכנית ששמה "המשפחה הדתית – התמודדות בעולם משתנה". התוכנית בנויה משלושה חלקים: מתבגרים, חברות ולקראת הקמת משפחה. הפרק על המתבגרים עוסק בהתבגרות הפיזית, המינית והנפשית של הבן ושל הבת, בשליטה על היצר, בדימוי עצמי ודימוי גוף, בקבלת החלטות, ובסיכויים וסיכונים כגון התמכרויות, איידס, הפרעות אכילה ואובדנות. הפרק על חברות עוסק בנושאים הקשורים לזוגיות לאור מקורות היהדות, והפרק על הקמת משפחה עוסק בבחירת בן-זוג, בנורות אדומות בזוגיות ובקדושה בחיי הנישואים וביחסים שבין המינים. התוכנית נלמדת במסגרת שעה שבועית שנתית על-ידי צוות המורים והמחנכים המשתתפים בהשתלמויות בנושא מטעם מינהל החינוך הדתי. בחינוך החרדי תלמידות כיתה י"ב לומדות לפי תוכנית לימודים בנושא ההכנה לחיי נישואים. לדברי הגב' טרגר, הדיבור על מיניות בתוכניות לציבור הדתי והחרדי חסר.¹⁶

3.2. משרד הבריאות

הגורם העיקרי שבאמצעותו משרד הבריאות מעורב בחינוך מיני לתלמידים הוא אחיות בריאות הציבור, המועסקות כיום בשירותי בריאות התלמיד של האגודה לבריאות הציבור. לפי הנחיות משרד הבריאות לשירותי בריאות התלמיד, נושא החינוך המיני נכלל בפעילויות בתחום הרפואה המונעת לקהילת התלמידים שעל ספק השירות לקיים, ובהן ייזום והכנה של תוכניות קידום בריאות בשיתוף גורמים בבית-הספר ובקהילה, חינוך לבריאות בנושאים נבחרים לתלמידים בכל הכיתות וייעוץ פרטני וקבוצתי לתלמידים, למורים ולהורים בנושאי בריאות ומניעת התנהגויות מסכנות בריאות. חינוך מיני ניתן בשיעור אחד בכיתה ו'.¹⁷ לדברי הגב' מרינה מאיר, מנהלת ההכשרה המקצועית בשירותי הבריאות לתלמיד, נושא המיניות נכלל בהכשרתן של כל אחיות בריאות הציבור של האגודה. באגודה נבנה מערך שיעור וסדנה המיועדים לתלמידי כיתות ו', והוא ניתן על-ידי אחיות בריאות הציבור לתלמידי כיתה זו. שיעור זה איננו ניתן במגזר החרדי.¹⁸ בדיווחי האגודה למשרד הבריאות לא הובאו נתונים מפורטים על

¹⁴ ד"ר רוני שטרקשל, המחלקה לבריאות הציבור, האוניברסיטה העברית, דוא"ל, 7 במרס 2010.

¹⁵ "דברי הכנסת", ישיבה מס' 79 של הכנסת ה-18, 1 בדצמבר 2009.

¹⁶ טלי טרגר, מנהלת היחידה לחינוך למיניות, זוגיות וחיי משפחה, משרד החינוך, מכתב, 7 במרס 2010.

¹⁷ משרד הבריאות, "נוהל מתן שירותי בריאות לתלמיד", יולי 2009.

¹⁸ מרינה מאיר, מנהלת הכשרה מקצועית, שירותי בריאות התלמיד, שיחת טלפון, 7 במרס 2010.

מספר הכיתות שניתנו בהן שיעורי חינוך מיני.¹⁹ לדברי הגב' רותי וינשטיין, מנהלת המחלקה לבריאות הציבור, כאשר הועסקו האחיות בבתי-הספר, זמינותן לפי הצרכים של צוות ההוראה, התלמידים וההורים בעניין זה והיקף המעורבות שלהן בנושא היו גדולים הרבה יותר.²⁰ עם סיום החוזה למתן שירותי הבריאות לתלמיד בין האגודה לבריאות הציבור למשרד הבריאות עומדים שירותים אלו למכרז חדש; המכרז עדיין לא הסתיים.

המחלקה לחינוך ולקידום בריאות במשרד הבריאות עוסקת אף היא בבניית תוכניות לימודים בנושא זוגיות ומיניות ובהעברתן. לדברי הגב' רותי וינשטיין, מנהלת המחלקה, צוות המחלקה נותן מענה לבתי-ספר הפונים אליו לצורך סיוע בהעברת הנושא, הן במקרים מסוימים והן במסגרת תוכניות רחבות, ומשתף פעולה עם השירות הפסיכולוגי ייעוצי במשרד החינוך בעניין זה. המעורבות של המחלקה נעשית באמצעות לשכות הבריאות המחוזיות. בבתי-ספר שבהם שיעור גבוה של עולים מאתיופיה משרד הבריאות מקיים סדנה מיוחדת של שישה עד שמונה מפגשים למניעת איידס.²¹

¹⁹ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, שירותי הבריאות לתלמיד בישראל: 1998–2008, כתיבה: שלי לוי, 8 בדצמבר 2008,

בקישור: www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m02178.pdf.

²⁰ רותי וינשטיין, מנהלת המחלקה לקידום בריאות, משרד הבריאות, שיחת טלפון, 7 במרס 2010.

²¹ שם.

